

VUOROVAIKUTTEINEN NUKKETEATTERI LASTEN JA NUORTEN TUNNETAITOJEN EDISTÄJÄNÄ

Roosa Halme ja Marja Susi | 2020

Halme ja Susi ovat kehittäneet vuorovaikutteista nukketeatteria erilaisten ryhmien kanssa vuodesta 2017 alkaen. Heidän ensimmäinen julkaisunsa [Kohtaamisia nukketeatterin keinoin](#) vuorovaikutteisesta nukketeatterista ilmestyi 2018.

Roosa Halme (s. 1982) on nukketeatteritaiteilija ja säveltäjä. Hän on toiminut vuodesta 2009 alkaen nukketeatteritaiteilijana, teatterimuusikkona ja säveltäjänä niin laitosteattereissa kuin vapaalla kentällä sekä festivaalijohtajana. Halme on kehittänyt Palikkateatterikonseptia vuodesta 2011 lähtien. Hän on työskennellyt nukketeatteritaiteen läänintaiteilijana Taiteen edistämiskeskuksen Porin toimipisteessä vuosina 2012-2015. Useissa hankkeissaan Halme on keskittynyt nukketeatterin terapeuttisiin mahdollisuuksiin.

Roosa Halme
roosa@ko-koo-mo.fi
040 - 5425 637

Marja Susi (s. 1969) on nukketeatteritaiteilija ja psykologi. Susi on työskennellyt nukketeatteritaiteilijana, taidekasvattajana ja yhteisötaiteilijana vuodesta 2000. Vuodesta 2009 hän on toiminut Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa nukketeatterin lehtorina. Susi on ollut kouluttajana ja asiantuntijana useassa taidetta ja hyvinvointia yhdistävässä hankkeessa. Hän on perehtynyt erityisesti moniammatilliseen koulutukseen taide- ja sote-alojen välillä.

Marja Susi
marjasusi@me.com
041 - 4420 159

SISÄLLYS

Työn taustaa	4
Vuorovaikutteinen nukketeatteri	5
Tunnetaidot vuorovaikutteisessa nukketeatterissa	6
Toteutuspaikat	9
Työskentelymuodosta ja työotteesta	10
Nukketeatteritekniikat	12
Käsinuket	12
Paperiteatteri	14
Palikkateatteri	17
Varjoteatteri	24
Hahmojen rakentaminen	26
Yhteenvetoa kokemuksista	28
Lähteet	33
Kiitokset	34

TYÖN TAUSTAA

Tämä julkaisu on kirjoitettu projektin ”Vuorovaikutteinen nukketeatteri lasten ja nuorten tunnetaitojen edistäjänä” tuloksena. Se perustuu toteuttamaamme työhön varsinaissuomalaisten lasten ja nuorten parissa syksyllä 2019. Työ on jatkumoa 2017 toteuttamallemme projektille ”Kohtaamisia nukketeatterin keinoin”, jonka puitteissa työskentelimme ensi- ja turvakodissa, ikäihmisten palvelutalossa ja kehitysvammaisten parissa. Havaitsimme sen yhteydessä, että nukketeatterin laaja-alaisuus ja monimuotoisuus sopi varsin hyvin erilaisiin kohtaamisiin erilaisissa elämäntilanteissa. Halusimme lisätä toimintaa lasten ja nuorten kanssa työskenteleeseen. Millaisia ulottuvuuksia nukketeatterin eri keinoihin voisimme löytää yhdessä heidän kanssaan? Mitä uutta voisimme tuoda näkyväksi eri nukketeatteritekniikoilla? Työtapa perustuu myös Roosa Halmeen aiemmin sekä Turun vapaa-aikatoimialan koordinoimana koulutaiteilijana että vapaana taiteilijana toteuttamaan toimintaan palikkateatterin (Palikkateatteri, s.17) parissa.

Toivomme, että lukijalle voi tästä avautua uusia näkökulmia ja käytännön ehdotuksia siihen, miten nukketeatteria voi ajatella laajasti vuorovaikutuksessa erityisesti sellaisten lasten ja nuorten kanssa, joilla on syystä tai toisesta haasteita omien tunteiden ilmaisussa ja tunnistamisessa. Keskityimme projektissa ja julkaisussa erityisesti tunnetaitojen edistämiseen sekä erilaisten tunteiden tutkimiseen eri nukketeatteritekniikoin.

Projektin työpajat toteutuivat neljässä eri paikassa: SPR Turun vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa, Ilpoisten koulussa, Piispanlähteen koulussa sekä Merikratos Oy:n lastensuojelun pienryhmäkodissa. Työskentelyimme mahdollisti Suomen Kulttuurirahaston Taidetta hoitolaitoksiin -apuraha.

VUOROVAIKUTTEINEN NUKKETEATTERI

Nukketeatterilla on aivan oma erityislaatunsa. Siinä yhdistyvät monen taiteenlajin ilmaisukeinot. Se on oivallinen taiteen muoto silloin, kun halutaan kokeilla ja tarjota yksilöllisiä ilmaisun muotoja taidetoimintaan osallistuville. Nukketeatteri liittyy paljon elementtejä leikistä ja varhaisista merkitystenannon, tilanteiden ja henkilöiden kuvittelemisen taidoista. Omassa kulttuurissamme nämä liitetään usein erityisesti lapsuuteen, mutta laajemmin ajateltuna kyse on taiteeksi ajattelemisesta, mahdollisuudesta elävöittää ja antaa jonkun elää tulkintamme mukaan. Nukke toimii peilinä omalle tulkinnalle. Kokemuksemme mukaan nukken kohtaaminen edesauttaa usein tunteen kokemista hetkessä. Sen turvin voi tuntea asioita, joita ei suorassa ihmiskontaktissa ole aina helppoa tai mahdollista tuoda esiin. Nukke toimii äänitorvena ja tulkkina, myös suojakilpenä isojen, herkkien tai uhkaavien tunteiden ja osallistujan välissä. Se voi myös yllättää ja yllyttää asioihin, joihin emme itse pysty! Nukke voi myös muuttaa hetkessä muotoaan. Mielikuvissamme voimme liikkua ajassa ja paikassa.

Terapiatyössä nukketeatterista voidaan käyttää monia eri muotoja, joissa yhdistyvät taideterapian, leikkiterapian, draamaterapian, psykodraaman ja nukketeatterin tekniikat ja periaatteet. Yksi terapeuttisen nukketeatterin muodoista, "client directed puppet play" - asiakasjohtainen nukketeatterileikki, pohjautuu asiakaskeskeiseen lähestymistapaan leikkiterapiassa. Siinä asiakas rakentaa itse nukket spontaaniin teatterinukeilla leikkimiseen. Asiakas toimii käsikirjoittajan, nukkenäyttelijän ja ohjaajan rooleissa. Tarkoitus on, että asiakas johtaa ja terapeutti seuraa. Terapeutti ei tarjoa dialogia tai persoonallisuutta liikuttamalleen nukelle, vaan odottaa, että asiakas kertoo, mitä nukke sanoo ja miten nukke näyttelee. Tässä lähestymistavassa on tärkeää antaa asiakkaalle kokonaisvaltainen kontrolli ja sallia autenttinen nukkeleikki ja tarinankerronta. Tällä tavoin kukin pääsee ohjaamaan emotionaalisia konflikteja työstämällä todellisia ja/tai symbolisia skenaarioita.

Varsinaista terapeuttista nukketeatteria voidaan siis harjoittaa monenlaisissa yhteyksissä. Myös omien tunteiden sanoittaminen ja toisen tilanteeseen eläytyminen voi olla helpompaa nukken välityksellä. Vaikka oma työmme ei ollut terapiatyötä, siinä oli elementtejä leikkiterapeuttisesta työstä. Lähestyimme tunteiden ilmaisua ja nimeämistä vapaan teatterileikin sekä osallistujista itsestään lähtevien aiheiden ja hahmojen pohjalta. Toimimme itse tässä taiteilijan roolissa osallistaen ja mahdollistaen asioita.

TUNNETAIDOT VUOROVAIKUTTEISESSA NUKKETEATTERISSA

Tunteet vaikuttavat meihin monella tavalla. Kaikki kokemamme herättää meissä tunteita ja tunteet puolestaan vaikuttavat siihen, miten koemme asioita. Perustunteiden tehtävänä on auttaa meitä ohjautumaan kohti myönteisiä ja meille kannattavia asioita ja tilanteita sekä toisaalta oppia välttämään kielteisiä tai itsellemme vaarallisia tai vahingollisia asioita. Tunteista puhuminen ei ole aina helppoa tai yksiselitteistä. Niiden ilmaisemiseen, tunnistamiseen ja säätelyyn törmäämme päivittäin. Tunne vaikuttaa käyttäytymiseen ja käyttäytyminen tunteeseen. Toiminnan kautta saadaan tunteita näkyväksi ja niitä pystytään ottamaan esille ja nimeämään. Tunteet syntyvät usein nopeasti ja siksi niiden säätelyä tarvitaan. Säätelyyn ja tunteiden hallintaan kannustetaan myös sosiaalisesti. Oma kapasiteettimme käsitellä tunteita ei kuitenkaan ole aina tasapainossa sen suhteen, minkälaisia asioita kohtaamme tai joudumme käsittelemään esimerkiksi jo varhaislapsuudessa.

Tunteiden säätely liittyy myös hermoston kehittymiseen. Tunteiden kokemisessa on toiminnallinen taso, johon liittyy fysiologisia reaktioita kuten sydämen syke, hengitystiheys ja lihasjänteiden vaihtelu. Lapsena opitut ja koetut tavat säädellä omia tunteita vaikuttavat meihin pitkälle aikuisuuteen saakka. Jos ympäristö on uhkaava ja arvaamaton eikä lapsella ole riittävästi turvallisia kokemuksia, hermosto virittyy hälytystilaan ja sen turva-asetukset hälyttävät herkästi. Tämä puolestaan vaikuttaa koko vireystilamme säätelyyn ja sitä kautta tunteisiin. Näin muodostuu ajattelumalleja ja automaattisia tapoja reagoida erilaisiin tunteita aiheuttaviin tapahtumiin. Jos ylivalppaustila tai hermoston kuormitus on liian suurta pitkän aikaa eikä palautu-

mista pääse tapahtumaan, tunteiden säätely estyy lapsella lähes kokonaan. Äärimillään se voi johtaa lamaan tunteiden ja kauhuun ja paniikkiin.

Tunteiden sanoittaminen ja tunnistaminen rauhoittaa mieltä ja aikuisilla on tässä tärkeä rooli lapsen rinnalla. Lapsi tarvitsee ohjaamista ja turvallisuuden tunnetta tunteiden käsittelyyn ja nimeämiseen. Kun tunteet tulevat hallitsemattomina ulos tai kun ne aiheuttavat liiallista ahdistusta, niitä on mahdoton tunnistaa. Kuten muitakin asioita, tunteiden tunnistamista ja säätelyä voi ja pitää opetella. Tunnetaitojen oppimisessa voi harjaantua paremmaksi. Aikuinen voi auttaa lasta tunnistamaan ja säätämään myös sopivaa vireystilaa, jotta siinä tunteminen tulisi mahdolliseksi. Kaikki tämä suojaa lasta ja auttaa häntä toimimaan tasapainoisemmin tulevaisuudessa.

Osassa paikoista, joissa työskentelimme, osallistujilla saattoi olla erityisiä haasteita johtuen heidän elämäntilanteistaan. Jokaisella itsesäätelyn taidot ovat yksilöllisiä, mutta ehkä ryhmiimme osallistuneille lapsille ja nuorille monista eri syistä tunteiden säätely, ilmaiseminen ja tunnistaminen oli haastavaa. Monilla heistä saattoi olla aiempia kokemuksia turvattomuuden tunteesta, puutteita luotettavan aikuisen läsnäolosta tai traumaattisia kokemuksia. Osa toimintaan osallistuneista lapsista ja nuorista joutui ponnistelemaan enemmän säädelläkseen omaa toimintaansa, tarkkaavuutta ja aktiivisuutta sekä ymmärtääkseen ja ylläpitääkseen sosiaalisia suhteita. Tällöin myös tunteiden ymmärtäminen, ilmaiseminen ja niistä kertominen voi olla tavallista vaikeampaa ja siihen tarvitaan usein aikuisen apua.

Lapset

Pienen lapsen on helpompaa kertoa tunteistaan toimien ja leikkien kuin puhuen. Aivojen etuotsalohkoissa sijaitsevat tunnesäätelyyn liittyvät alueet ovat lapsilla vasta kehittyneissä ja siksi he tarvitsevat tunteiden säätelyn opetteluun aikuisen esimerkkiä ja tukea. Alakouluikäinen lapsi ei osaa vielä täysin tehdä selkeää eroa kuvi-

tellun ja todellisen elämän tapahtumien välillä. Kielelliset ja käsitteelliset taidot eivät vielä ihan riitä tunteiden sanallistamiseen, vaikka sanavarastoa ja säätelytaitoja onkin jo karttunut.

Itse teimme alakouluikäisten osallistujien kanssa hahmoja eri tekniikoilla rakentaen sekä kannustaen heitä tekemään pieniä esityksiä. Kun he olivat rakentaneet käsinuken tai hahmon, saatoimme kysellä hahmon tunnetiloista ja elämästä enemmän. Tämä tapahtui leikin kautta. Joskus yritimme ohjeistaa kohtausten tekemiseen sisälle teemallisesti jonkin tietyn tunteen nostamista hahmojen toimintaan ja tapahtumiin, mutta itseohjautuva teatterileikki ja sitä kautta toimiminen olivat 7-9 -vuotiaille omin kieli tulla mukaan toimintaan.

Palikkateatterin tehtävänannot puolestaan ohjasivat lapsia jäsentämään ja rakentamaan enemmän tilanteita ja mielikuvia omasta elämästä. Huomasimme, että aluksi erilaisten tunteiden nimeäminen saattoi tuntua vaikealta ja tukalalta. Tässä toimi kuitenkin ryhmässä yhdessä tekeminen ja muiden esimerkin tuoma kannustus. Ryhmässä toimimisen merkitys oli joillekin suuri. Jos nuo osaavat, minäkin osaan. Ensin jollekin oli haastavaa tuottaa yhtään mitään, mutta toisten ryhmäläisten esimerkki kannusti jakamaan kokemuksia. Tunne rohkaistiin kohtaamaan tehtävien yhteydessä sellaisenaan. Huomiot siitä, että se on mahdollista ja tunteita voi nimetä aika erilaisistakin näkökulmista, toimivat kannustavana seikkana ryhmissä.

Nuoret

Nuorten kanssa näkökulma tunteiden nimeämiseen löytyy enemmän jo itsenäisen toimijuuden kautta sekä etäännyttävällä ja metaforisella tasolla. Toisin kuin lapsilla, varsinainen leikkiin ryhtyminen saattaa olla nuorelle myös noloa tai lapsellista. Nuorille kuitenkin myös kiinnostuksen herättäminen ohjaajan itse tekemällä esimerkillä ja heittäytymisellä voi toimia kannustimena. Yläasteikäisen ajattelu tarvitsee ohjeituksen ja sääntöjen sijaan ja rinnalle enemmän itsenäisen toiminnan haastetta. Kyky toimia mielikuvien varassa ennakoiden ja asettua toisen asemaan on jo kehittynyt.

Pyrimme itse toimimaan mukana ja kannustimme aina myös paikalla olevia ohjaajia ja opettajia tekemään samat tehtävät kuin itse osallistujatkin. Näin emme ohjeistaneet kaikkea "annettuna" vaan yhdessä jakaen ja tehden. Jotkut nuoret tuntuivat saavan hyvin kiinni erityisesti palikkateatterin pelkistetyistä ja nopeasti muotoiltavasta assosiativisesta kielestä. Palikoiden rakenneltavuus ei ollut myöskään liian lähellä askartelua, minkä jotkut nuorista kokivat myös lapsellisena. Palikkateatterin avulla joillekin nuorille oli mahdollista sanoittaa yllättävän paljon tunnetilojaan ja niihin liittyviä muistoja, toiveita ja mielikuvia. Tämä toimi myös erilaisista kulttuuri-taustoista tulevien nuorten kanssa ja kuulumme kokonaisia kertomuksia menneeseen ja nykyiseen elämään liittyvistä tilanteista.

TYÖSKENTEELYPAIKAT

Vastaanottokeskuksen ryhmäkoti

Vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa on yksin maahan tulleita lapsia ja nuoria. Kaikki ovat siellä määrittelemättömän ja suhteellisen lyhyen ajan, muutamista päivästä, viikoista tai kuukausista yli vuoteen. Tapasimme lapsista ja nuorista koostuvaa ryhmää siellä kuusi kertaa. Mukana oli kaikkina kertoina kaksi alakouluikäistä lasta ja yksi nuori. Lisäksi suurimmalla osalla kerroista kävi toinen nuori ja vaihtelevasti myös muita lapsia tai nuoria, jotka saivat tulla mukaan tehtäviin. Muutaman ensimmäisen kerran jälkeen koimme toimivammaksi jakaa ajan puoliksi siten, että näimme pienempiä lapsia ja teini-ikäisiä erikseen.

Pienemmät lapset tarvitsivat aikuisten huomiota hyvin paljon ja tuottivat kertojen aikana runsaasti materiaalia. Lapsilla ja nuorilla on myös erilaiset tavat asettua tehtävien tekoon. Kerroilla oli yleensä mukana joku ryhmäkodin ohjaajista. Osa osallistujista osasi jo melko hyvin suomea, mutta joukossa oli myös juuri maahan tulleita osallistujia, joille muut tulkkasivat asioita eri kielillä.

Yläkoulun pienluokka

Pienluokalla on yläkouluikäisiä nuoria, joille oppiminen on eri syistä helpompaa erityisesti pienessä ryhmässä. Luokalla on kuusi oppilasta, opettaja ja lisäksi avustaja. Kävimme luokassa tutustumiskerralla ja lisäksi toteutimme kuusi työpajaa. Ryhmästä olivat pääosin kaikki osallistujat paikalla. Myös opettaja tai ainakin joku koulunkäynninohjaajista oli jokaisella kerralla mukana.

Yksityinen pienryhmäkoti lastensuojelussa

Pienryhmäkodissa toimintaan osallistui koko prosessin ajan kolme alakouluikäistä lasta ja yksi nuori. Lisäksi osalla kerroista mukana oli toinen nuori ja yhdellä kerralla neljäs alakouluikäinen lapsi. Ohjaajat olivat mukana kaikilla kerroilla. Joinakin kertoina lapsia oli vain kaksi tai välillä jopa yksi kerrallaan riippuen päivän tilanteesta tai jaksamisesta.

Ykkös- ja kakkosluokkalaisten pienryhmät

Alakoulun oppilaista koottiin kaksi ryhmää, joista toisessa oli kuusi ykkösluokkalaista ja toisessa kuusi kakkosluokkalaista. Opettajat valitsivat ryhmään mukaan sellaisia oppilaita, jotka heidän mielestään tarvitsivat rohkaisua ja huomiota tai jotka muuten jäivät isossa luokassa syystä tai toisesta enemmän syrjään sosiaalisissa tilanteissa. Kumpikin ryhmä kokoontui yhden oppitunnin ajan kuusi kertaa. Lisäksi tapasimme työpajapäivinä kolmea oppilasta yksilöllisesti noin 20 minuutin ajan kerrallaan. Nämä oppilaat eivät olleet mukana ryhmissä.

TYÖSKENTELYMUODOSTA JA TYÖOTTEESTA

Työskentelimme itse tässä projektissa taiteilijoina joko itsenäisesti tai rinnakkain lasten ja nuorten arkipäivässä työskentelevien ammattilaisten, kuten opettajien, ohjaajien ja koulunkäynninohjaajien kanssa. Mitä erityistä taiteilija voi tuoda työskentelyyn lasten ja nuorten parissa? Taidetyöskentelyssä voidaan puhua taiteen metaforisesta suojasta. Silloin vaikeasti hahmotettavia tai lähestyttäviä asioita voidaan tulkita turvallisesti ja etäännetysti jonkin taiteelle ominaisen ilmaisumuodon kautta. Voimme liikkua sekä kuvitellussa että oikeassa todellisuudessa samaan aikaan ja käyttää luovuuttamme asioiden rakentamiseen, ratkaisemiseen ja uudelleen tulkitsemiseen.

Rakentamalla omaa estetiikkaa taidetyöskentelyn vapaiden tehtävänantojen puitteissa, voidaan löytää uusia näkökulmia intuitiivisesti. Toimimalla yhdessä sellaisten ammattilaisten kanssa, jotka tuntevat osallistujat ja viettävät heidän kanssaan arkisin enemmän aikaa, voimme mahdollistaa heille tutuissa puitteissa uusia näkemisen ja

kokemisen tapoja. Parhaimmillaan tästä jää lasten ja nuorten arkeen sellaisia kokemuksia, tekoja ja tekemisen tapoja, joiden parissa he voivat jatkaa myös sen jälkeen, kun taiteilijat eivät itse enää ole mukana työskentelemässä heidän kanssaan. Toiminnalle on tärkeää antaa selkeät raamit ja tehtävänannot, mutta tulkinnan vapaus on osallistujilla itsellään ja oman näköisiin valintoihin kannustetaan.

Oman työskentelymme periaatteita ovat:

Osallistujan maailmaan ja kertomukseen mukaan lähteminen heidän ehdoillaan ja lähtökohdistaan. Tulkintoja ei pyritä ohjaamaan eikä tarjoamaan valmiita vastauksia asioihin.

Osallistujan näkyväksi tuleminen itselleen ja yhteisölle. Voimme yhdessä löytää uusia tapoja tulla näkyväksi, kertoa itselle tärkeitä asioita ja antaa niille ilmaisuja. Nämä voivat tulla uudella tavalla esiin myös yhteisössä.

Visuaalinen ilmaisu. Tähän vaikuttavat esimerkiksi nukan ulkoasu ja ilme sekä olemus, koko, värit, tekstuuri, materiaalien ominaisuudet ja mittakaavat sekä taktiilinen eli kosketusaistiin perustuva kokemus. Nuket voivat olla myös selkeämmin "havaittavissa" ja tulkittavissa kuin arkielämän muu visuaalinen maailma.

Metaforat, asiat tulevat esiin symbolien välityksellä. Työskentely voi tarjota myös metaforisen suojan omille kokemuksille.

Eri aistit, kosketus, erilaiset materiaalit ja niiden kokeileminen, värien havainnointi ja tulkinta, äänenkäyttö ja kuunteleminen, rytmi. Ilmaisu, mahdollisuus itse kokeilla ja ilmaista asioita nukkien välityksellä.

Sanaton, myötäelävä hiljainen työskentely on yhtä tärkeää kuin puhe. Jos sopivia sanoja ei löydy, asioita voi jakaa myös yhdessä kuunnellen.

Tarkentaminen, näkökulmien löytäminen. Yksityiskohtaan tai hetkeen keskittyminen, uuteen tai erilaiseen, yllättäväänkin asiaan tarkentaminen voi avata uusia tulkintoja.

Asioiden juhlistaminen. Leikki ja ilo! Useimmiten on mahdollisuus löytää kannustava repliikki tai rohkaiseva sana, huumoria ja toisin näkemistä, absurdeettien hyväksymistä sellaisenaan, kun nuket ovat mukana!

NUKKETEATTERITEKNIIKAT

Nukketeatterin maailma tarjoaa rajattoman määrän tekniikoita ja materiaaleja monenlaista työskentelyä varten. Käyttämämme tekniikat ja materiaalit ovat esimerkkejä helposti käyttöön otettavista menetelmistä, ja niitä on toki paljon muitakin. Työpajoissa käytettävien nukketeatteritekniikoiden valinnassa keskityimme suhteellisen lyhyessä ajassa valmistettaviin ja eri tavoin ilmaisuvoimaisiin tekniikoihin. Pyrimme valitsemaan mahdollisimman helposti saatavia ja käytettäviä materiaaleja, jotta lasten ja nuorten oli mahdollista jatkaa nukketeatterin parissa työskentelyä myös työpajakertojen välissä ja niiden loputtua. Näin iloksemme usein tapahtuikin. Käytimme tekniikoita vaihdellen eri ryhmissä sen mukaan minkälainen oli ryhmän dynamiikka ja mahdollisuudet esimerkiksi keskittymisen ja käden taitojen suhteen.

Käsinuket - Paperipussillinen tunteita

Käsinuken sielu on nukettajan käsi. Käsinukella voi ilmaista tunteita ja tapahtumia esimerkiksi vaihtelemalla sen liikkeen rytmiä ja muotoa sekä asentoa. Myös käsinuken sisällä olevan käden paino tai keveys tukevat ilmaisua. Käsinukkeja voi valmistaa yksinkertaisimmillaan kankaanpalasta, sukista, hansikkaista tai paperipusseista. Käsinukeilla voi olla liikkuvia osia, kuten nukenkäsittelijän omat sormet asioihin tarttuvina käsinä tai avautuva suu. Nuken ulkomuoto voi johdattaa toimimaan tai puhumaan. Paperipussista valmistetussa käsinukessa ei yleensä ole liikkuvia osia. Se on helppo valmistaa ja ottaa käyttöön pienimpienkin lasten kanssa.

Teimme paperipussinukkeja sekä vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa että alakoulun ryhmissä. Käsinuken pohjana oli paperipussi, jonka päälle sai liimata ja teipata yksityiskohtia runsaasta valikoimasta helmiä, nappeja, nauhoja ja muita askartelumateriaaleja.

Hahmot saivat syvyyttä seuraavalla kerralla, kun lapset kirjoittivat niistä ”ystäväkirjasivut”. Ystäväkirjaan merkittiin hahmon mieliasioita ja sellaisia asioita, joista niille heräsi erilaisia tunteita. Paperipussinukkejen ystäväkirjasivut saattoivat peilata myös lapsen omia tuntemuksia, kokemuksia ja esimerkiksi todellisia perhesuhteita.

Materiaalina:

paperipussi, liimaa, teippiä, helmiä, nappeja, nauhoja, yms.

Tavoitteena:

Oman hahmon luominen, hahmon tarinan rakentaminen, hahmon tunteiden kuvaileminen, yhteistyötaidot

Yksi lapsista kuvasi hahmoaan näin:

“Klitter asuu Glitter-purkissa. Klitter on aina ujo ja surullinen. Klitter tykkää leikkiä piilosta. Klitter kaipaa kavereita. Klitter pelkää kaikkea. Klitter ei tule mistään vihaiseksi. Klitterillä on rauhallinen olo kun hän saa olla yksin.”

Toisen lapsen rakentaman "Sateenkaari"-nimisen hahmon perheessä on äiti, isä, sisko ja veli. Sateenkaarelle tuovat iloa kaverit. Se tulee surulliseksi, jos sitä kiusataan. Se tuntee pelkoa "kun kaikki kattoo mua". Rauhaa sille tuo kaikki, mikä on hiljaista. Erään lapsen tekemällä "Tähti"-hahmolla on kolme siskoa, äiti, isä ja paljon kavereita. Sille iloa tuo käsityö ja surun tunnetta, jos äiti on vihainen. Se pelkää yksin nukkumista ja rauhaa sille tuo lukeminen.

Paperiteatteri - Värikkäitä tarinoita

Paperiteatteri on nukketeatterin muoto, joka oli 1800-luvulla osana eurooppalaisten kotien ajanvietettä. Paperiteatterin kaksiulotteisuus kutsuu sarjakuvamaiseen tarinankerrontaan. Kulisseja ja hahmoja voi rakentaa tarpeen mukaan suhteellisen helposti materiaalien yksinkertaisuuden ansiosta. Hahmot voidaan piirtää erilaisiin asentoihin ja samasta hahmosta voidaan tehdä useampi eri nukke. Hahmo voidaan piirtää erilaisista näkökulmista suhteessa yleisöön, esimerkiksi kohtisuoraan tai profiilikuvaksi.

Teimme paperiteatteria sekä lastensuojelun pienryhmäkodissa että vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa. Paperiteatterihahmojen valmistamiseen oli helppo tarttua ja lapset jatkoivat hahmojen tuottamista myös työpajojen välillä.

Pienryhmäkodissa rakensimme yhdessä kahdesta pahvilaatikosta myös paperiteatterinäyttämön, johon lapset saivat liittää omia piirroksiaan koristeeksi. Jokainen piirsi myös taustakuvan omalle tarinalleen. Lopuksi tarinat esitettiin näyttämöllä ja videokuvattiin. Yksi lapsista oli intoutunut paperiteatterityöpajan jälkeen koristelemaan huoneensa pahvista ja teipistä askartelemillaan rakennelmilla.

Yksi lapsista piirsi ensin hevosen. Olimme vaikuttuneita hänen vahvasta piirustustaidostaan. Työpajojen välissä, omalla ajallaan, hän oli rakentanut myös vankilan, rosvon, tytön ja koiran. Hän kirjoitti tarinan, jossa tyttö etsii koira. Tarinan taustana oli keltainen talo, puu ja pihatie.

Materiaalina:

tukeva paperi, huopakynät, jäätelötikut, liima, pahvilaatikko

Tavoitteena:

Hahmojen luominen, hahmon välisten suhteiden esille tuominen, tarinan rakentaminen, yhteistyötaidot

Pienryhmäkodissa ohjaajat olivat mukana jokaisella kerralla ja he osallistuivat tehtäviin samalla tavalla kuin lapset ja nuoretkin. Lisäksi he ohjasivat osallistujia tilanteessa, rauhoittivat heitä ja lukivat kutakin osallistujaa ja hänen tilannettaan päiväkohtaisesti meidän ohjaajien tukena. Lapsille tilanne oli välillä kuormittava ja väsyttävä, mutta kokonaisuutena antoisa. Kaikilla heistä oli omanlaisiaan haasteita yhdessä toimimisessa ja tunteiden nimeämisessä. Työpajoissa opeteltiin olemaan sekä toisten lasten kanssa että kokeilemaan uusia asioita nukketeatterin eri muotojen parissa. Oman vuoron odottaminen, tehtävän loppuun saattaminen, yhdessä toimiminen ja ohjeiden mukaan toimiminen oli joidenkin lasten kohdalla välillä lähes ylivoimaista.

Yksi lapsista esitti tarinan yhdessä aikuisen ohjaajan (kertoja) kanssa. Hän aloitti esityksen useita kertoja, mutta hermostui, suuttui ja keskeytti tarinan aina kun jokin ei mennyt juuri niin kuin hän oli ajatellut tai olisi halunnut. Vaikutti siltä, että aina hän ei myöskään ehkä itse tiennyt, mitä olisi halunnut. Tuntui tärkeältä antaa aikaa ja mahdollisuus toistoon sekä sanoittaa tilannetta ja tunteita hyväksyen ne siinä hetkessä. Loppujen lopuksi hän monen eri yrityksen ja toiston jälkeen sai tarinan esitettyä ja vaikutti olevan tyytyväinen.

Pääosin hahmojen rakentaminen oli antoisa, tuotteliasta ja mahdollisti uusien taitojen opettelua sekä rohkaisi mielikuvitusta. Paperiteatteripajassa syntyi muun muassa Leppäkerttukala, joka esiintyi yhdessä Dinon ja Munan kanssa sympaattisessa pienessä esityksessä.

Lapsi 1: Dinolla oli dinomuna. Sen sisällä oli dinovauvan. Sitten se löysi sen munan och se vei sen kotille. Mitä muuta voi?

Lapsi 2: Vaikka että se muna sitten kuoriutui ja siit kasvaa hieno dino.

Lapsi 1: Se kuoriutui ja yhtäkkiä...

Nuori: Täs on tää surullinen lohikäärme. Se eli ihan normaali päivää. Öm, prinsessan linnan luona missä se asuu. Hän mielti mielessään, että tänään minusta tuntuu siltä että olen hyvin yksinäinen ja tarvitsen kavereita. Eräänä päivänä hyvä haltija tuli ja toteutti surullisen dinosauruksen, ei vaan lohikäärmeen, hartaan toiveen ja sanoi taikasanat simsalabim. Ja niin prinsessa eksyi hyvällä tuurilla linnan ulkopuolelle ja heistä tuli ystäviä ja surullisesta lohikäärmeestä tulikin iloinen ja he elivät elämänsä onnellisina loppuun asti.

Vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa lapset tekivät paperiteatterikerroilla monenlaisia hahmoja, esineitä ja asioita.

Tunteista puhuminen tuli hahmojen rakentamisen kautta keskustellessa mahdolliseksi. Yksi lapsista piirsi kuvan talosta ja kahdesta perhosesta. Hän kertoi kuvaan liittyvän tarinan, jossa äiti-perhonen oli surullinen, koska ei nähnyt lastaan.

Palikkateatteri

Materiaalina:

*eri puulajeista veistetyistä
palikoista koostuva
Ihmisenmuotoinen
jälleenrakennussarja®*

Tavoitteena:

*omakohtaisten kokemusten
ja tunteiden esiin tuominen
muodon kautta*

*Palikkateatterista otetut valokuvat on ensin kuvattu
työpajoissa ja rakennettu kuvien mukaisesti
uudelleen valokuvausstudioon.*

Palikkateatteri on visuaalista teatteria, jonka keskiössä ovat kuvataiteilija Kai Ruohosen suunnitellamat, eri puulajeista veistetyt puukappaleet ja niistä kumpuava tyhjiys, joka herättää mielikuvituksen. Palikkateatterityöpajassa palikoista muodostetaan tehtävien avulla erilaisia omaan elämään ja tunnekokemuksiin liittyviä hahmoja, rakennelmia ja maisemia. Intuitiivisesti raken-

nettu, elävä palikkaveistos voi kertoa tekijälleen jotain tämän omasta kokemusmaailmasta tai tukea elämäntilanteen ja tunteiden hahmottamisessa. Roosa Halme ja KO-KOO-MO ovat kehittäneet Palikkateatterikonseptia vuodesta 2011 alkaen eri alojen asiantuntijoiden kanssa. KO-KOO-MO on luovuuteen perustuva, kieli- ja kulttuuri-muureista riippumaton visuaalisen taiteen konsepti.

Teimme palikkateatterin parissa erilaisia tehtäviä. Aluksi Roosa esitti oman palikkateatteriesityksensä, joka toimi esimerkkinä ja kannustuksena osallistujille itse tekemiseen. Esityksen jälkeen osallistujat saivat tulla itse esittämään toisille arvoituksen rakentamalla palikoista jotakin.

Toisena tehtävänä oli koko ryhmän yhteisrakentaminen, jossa ilman yhteistä sanallista päätöstä kukin vuorollaan saa lisätä rakennelmaan palikan. Lopuksi teos nimettiin yhteisesti.

Palikkateatterin yhteydessä rakennettiin myös muun muassa itselle tärkeä paikka ja oma perhe sekä hetkiä ja asioita elämässä, joiden parissa on tuntenut iloa, surua, vihaisuutta tai rauhaa.

Usein negatiivisten tunteiden rakentaminen on ymmärrettävästi vaikeampaa tai sitä on haastavampi tunnistaa tai jakaa. Ryhmätilanteissa oli siksi tärkeää, että ohjaajat ja mukana olevat aikuisetkin rakensivat omista tunteistaan jaettavaksi asioita. Pidimme itse niissä kuitenkin etäännytetyn tason ja pyrimme kuvaamaan enemmän asioita, jotka olisivat kaikille helppoja samastua. Näin pyrimme osoittamaan, että aluksi kielteisinä koetut tunteet voivat olla sellaisia, että niistäkin voi puhua ilman, että se on vaarallista tai sosiaalisesti pois rajattua. Yleensä kaikki jakoivat ryhmässä jonkin asian. Myös kertomatta jättäminen oli toki sallittua.

Perhe

Eräs juuri maahan tullut nuori rakensi itselleen tärkeäksi paikaksi ensin vuoria, jotka myöhemmin muuttuivat moskeijaksi ja lopulta omaksi palatsimaiseksi synnyinmaan kodiksi. Hän kertoi perheestään kotirakennelman kautta ja kertoi ketkä kaikki kodissa asuvat. Palikoista rakennetussa kodissa oli pitkä käytävä, josta nuori pyysi ottamaan valokuvan.

Yksi nuorista rakensi kymmenhenkisen perheensä ympyrän muotoon, kehäksi, tiiviiksi ringiksi. Hän hymyili rakentaessaan. Vanhimpana lapsena hän rakensi itsensä aikuisten kokoiseksi ja viisi pikkukeljeä ja kaksi pikkusiskoa olivat pienemmän kokoisia.

Toinen nuori rakensi isän, äidin, sekä kaksi isoveljään ja itsensä palkintokorokkeelle, itsensä ykkössijalle. Palikoilla oli luontevaa ilmaista myös konkreettista pituuseroa, kun yksi nuorista rakensi itsensä, äitinsä itseään lyhyemmäksi sekä

Perhe: oma itse on vanhimpana sisaruksista samankokoinen kuin äiti ja isä.

pitkän isänsä. Myös lemmikit rakennettiin osaksi perhettä. Joku ei halunnut rakentaa omaa perhettään, mutta rakensi oman luokan oppilaat ja joukon opettajia, eli ihmisiä, joiden kanssa hän viettää paljon aikaa tämänhetkisessä elämässään.

Perhe: isä, äiti ja kolme veljestä palkintopallilla.

Ilo

Ilon tunteista tulivat usein aiheina mieleen etenkin nuoremmilla lapsilla erilaiset tietokonepelit ja lelut. Nuorilla ilon tunteet liittyivät enemmän ihmissuhteisiin kuten seurustelukumppaniin tai ystäviin, myös koulunkäyntiin tai harrastuksiin.

Lastensuojelun pienryhmäkodissa lapset ja nuoret rakensivat ilon aiheiksi vapaa-aikaan liittyviä asioita. Yksi nuorista rakensi hevosen aitaukseen ja sille juomakaukalon. Hän kertoi käyvänsä joskus talleilla ja

ratsastamassa. Yksi lapsista rakensi kananmunatehtaan ja kertoi pitävänsä kaikenlaisten toiminnallisten rakennelmien suunnittelusta. Oli tärkeää, että muut näkivät, miten tehdas toimii. Eräs lapsi rakensi rakennelman, josta hän sanoi ensin, ettei tiedä mikä se on. Rakennelmaa arvattiin kirkoksi. Lapsi hyväksyi arvauksen, ja samalla tuli ilmi, että hän käy paljon kirkossa.

Suru

Suru saatettiin rinnastaa esimerkiksi pettymykseen siitä, että piti lopettaa pelaaminen (nuoremmat lapset) tai toisaalta laajempiin ilmiöihin, kuten ihmisten väliseen kommunikaatiokuiluun ja puhumattomuuteen (nuoret).

Yksi vastaanottokeskuksen ryhmäkodin nuorista sanoi tunnetehdävän yhteydessä monta kertaa, ettei hän tunne mitään, eivätkä hänen tunteensa eroa toisistaan: yhden minuutin hän voi olla iloinen ja seuraavan minuutin surullinen. Hän alkoi kuitenkin rakentaa, vaikka ei ensin tiennyt, mitä rakentaisi. Lopulta hän rakensi tietyn suurkaupungin, jossa hänen ystäviään asuu, mutta missä hän ei ole vielä koskaan käynyt. Hän rakensi itselleen tärkeäksi paikaksi SPR:n vastaanottokeskuksen ja nimesi saman rakennuksen myös surun ja tylsyyden kokemuksen paikaksi, sillä hän oli odottanut keskuksessa jo vuoden.

Itselle tärkeä paikka ja toisaalta surun ja tylsyyden kokemuksen paikka: vastaanottokeskuksen ryhmäkoti.

Vastaanottokeskuksen ryhmäkodin nuorten parissa surun tunnetta käsittelevä tehtävä laajeni myös pelkoa ja huolta kuvaavaksi. Yksi nuorista rakensi tilanteen, jossa poliisi tuli ja vei hänet pois perheensä luota. Toinen nuori rakensi tilanteen, jossa oli hautausmaa ja pahoja ihmisiä, jotka ajoivat takaa häntä ja hänen äitiään. Kuvassa hän itse oli piilossa portaiden alla. Hän myös elävöitti teosta liikuttamalla palikoita.

Surun ja pelon tunne: poliisi on tullut viemään nuoren pois tämän perheen luota.

Lastensuojelun pienryhmäkodissa osallistujat käsittelevät surun tunnetta kukin omalla tavallaan monella erilaisella tasolla. Yksi nuorista rakensi kaksi ihmistä, joiden välillä on vertauskuvallinen muuri. Hän halusi tuoda esiin, että on surullista, jos kahden ihmisen välillä ei ole puheyhteyttä. Toinen nuori rakensi hautausmaan ja surijoita, jotka hän oli nähnyt eräessä elokuvassa. Yksi lapsista teki laivan tai talon, josta oli vaikea päästä ulos. Toinen lapsi hermostui ja rikkoi koko rakennelmansa. Todettiin, että siitäkin voi tulla surullinen tai ikävä olo, ettei jokin asia onnistu niin kuin haluaisi. Palikka-raunio kuvasi hyvin sellaista tunnetta.

Koulussa ensimmäisen luokan oppilaat rakensivat palikoista surun tunteeseen liittyen muun

Surun tunne: kaksi ihmistä, joiden välillä on muuri.

muussa yksin jäämisen hetken, kaatumisen ja yksi kertoi ikävöivänsä äitiä koulussa. Heidän pelkonsa koskivat ulkopuolelle jäämistä, humalaisia ihmisiä, sairaalasarjan katsomista, painajaisia ja pimeää. Kiukkua ja vihaa he kertoivat tuntevansa silloin, kun täytyy tehdä jotain mitä ei haluaisi tehdä tai lopettaa jokin asia, jota haluaisi jatkaa, kuten pelaaminen.

Palikoilla rakentaessa tulkinnan voi "pitää itsellään". Vihaa ja surua voi olla vaikea lähestyä, koska nämä koetaan negatiivisina ja niitä on sosiaalisesti vaikeampi ilmaista kuin positiivisia tunteita, eivätkä ne ole samalla tavalla sallittuja.

Pelko

Yläkoulun pienluokalla rakennettiin palikoista pelon tunteeseen liittyviä asioita ja tilanteita muun muassa seuraavista aiheista:

Käärme, vaikka ei ollut koskaan vielä nähnyt käärmettä
Oman päälle joukko palikoita peloiksi ja huoliksi
Karhu, portti ja minä
Museossa nähty kalaverkosta rakennettu hurjannäköinen mies

Eräs nuori oli rakentanut lähes kaikkien tehtävien kohdalla korkeita rakennuksia ja rakensi myös pelon tunnetta kuvaamaan korkean talon, jonka katolle kiipeäminen voisi aiheuttaa korkeanpaikan kammoa. Yksi noudatti itselleen tärkeää jalkapallo-temmaa ja rakensi tilanteen, jossa pelkää, että vastapuolen pelaaja saa maalin.

Pelon tunne: ulkopuolelle jääminen.

Pelon tunne: portti, jonka toiselta puolelta lapsi ja karhu katsovat toisiaan.

Pelon tunne: hautausmaalla pahat ihmiset ajavat takaa nuorta ja tämän äitiä.

Pelon tunne: oma itse, jonka pään päällä on pelkoja ja huolia.

Pelon tunne: jalkapallokentällä vastapuolen pelaaja on tekemässä maalia.

Rauha

Yksi vastaanottokeskuksen ryhmäkodin nuorista kuvasi rauhan ja hyvän olon tunnetta joukolla nykyisen koulunsa oppilaita ja opettajia, joista kaikki olivat tulleet eri maista. Hänestä on mukava olla osana joukkoa ja keskustella ihmisten kanssa. Toinen nuori rakensi hetken, jossa hän on äidin kanssa kotona kotimaassaan.

Rauhan tunne: osana eri maista tulleita koululaisia ja opettajia koulun pihalla.

Rauhan tunnetta kuvaamaan moni lapsista rakensi omat huoneensa. Omassa huoneessa saa olla rauhassa. Huone voi olla vaikka umpinainen rakennelma, jossa oli seinät ja katto, ja sinne näkee pienestä ikkunasta sisään. Huone voi myös olla mukavuuden pesä: lapsi makaa kärpäsperspektiivistä rakennetussa teoksessaan sängyllään ja katsoo tablettitietokonetta. Eräs nuorista rakensi itsensä meren rannalle tutulle kalliolle kuuntelemaan musiikkia.

Rauhan tunne: kynä ja paperi, piirtäminen.

Yksi lapsista rakensi oman, rakkaan pehmolelunsa, joka rauhoittaa häntä iltaisin. Hänen teoksestaan välittyi ryhmään uniluteema, jota toiset lapset jatkoivat seuraavissa työpajoissa; kaikki halusivat toteuttaa itselle tärkeän, rauhoittavan hahmon jollakin tavalla.

Rauhan tunne: oma rakas pehmolelu, joka rauhoittaa iltaisin.

Rauhan tunne: oma huone, jonne näkee pienestä ikkunasta sisään.

Rauhan tunne: oma huone. Nuori makaa sängyllään ja katsoo tabletista Netflixiä. Vieressä on pöytä, jossa on maalaustarvikkeita.

Unelma

Kakkosluokkalaiset rakensivat palikoilla aiheinaan oma unelma, hiljaisuus ja juhla. Kaksi lasta rakensi unelmikseen koiran ja he aloittivat sen innoittamana yhteisen koiraleikin. Muita unelmia olivat Minecraft -maailma, jonka sisällä on ihme-eläin, oma koti, aurinkokunta ja linnunrata sekä kahden tunnin koulupäivä, jolloin pääsisi aiemmin kotiin leikkimään koiran kanssa.

Kaksi lapsista rakensi palikoista yhdessä jääkiekkokentän. He pelasivat siinä hetken jääkiekkomailaa muistuttavilla palikoilla.

Hiljaisuus

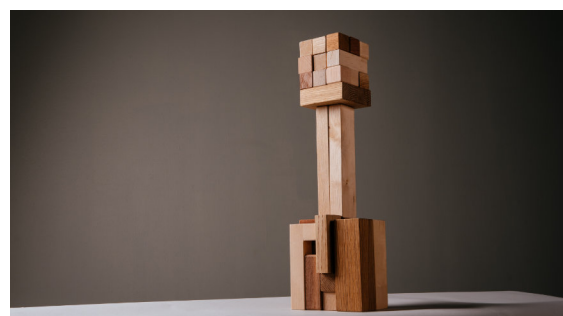
Kakkosluokkalaiset kuvasivat kokemuksiaan ja ajatuksiaan hiljaisuudesta rakentamalla palikoista esimerkiksi tempppelin tai kirkon, tornin, hiljaisuuden linnan, koiran ja hamsterin, joita kaikki kävivät vuorollaan silittämässä. Palikkahahmojen konkreettinen silittäminen kuvasi myös omalla tavallaan hiljaisuutta. Yksi lapsista rakensi ensin hiljaisuuden kokemukseksi kirjaston, mutta ei saanut tehtyä siitä sen näköistä kuin halusi ja purki sen. Sitten hän rakensi yhdestä kirjaston raunioista jäljelle jääneestä pitkulaisesta palikasta madon. Palikoilla tehtäessä tekijä voi vapaasti muuttaa omaa tulkintaansa, koska muodot ovat abstrakteja.

Hiljaisuus: mato.

Hiljaisuus: koira, kaikki kävivät silittämässä koiraa.

Hiljaisuus: torni.

Yläkoulun pienluokalla yksi nuorista teki palikoista muille arvoituksen, jossa tähti paisuu ja siitä kuoriutuu "valkuainen kääpiö", valkoinen kääpiö. Oivallus oli hieno ja opettaja pyysi nuorta toistamaan tapahtuman. Näin hänen tulkintansa tuli nähdyksi.

Varjoteatteri

Varjoteatteri on yli 2000 vuotta sitten syntynyt nukketheaterin muoto, lumoava ja runollinen ilmaisun väline. Varjoteatterin keinoin voi kokeilla varjokuvien ja tarinoiden luomista erilaisia esineitä, materiaaleja ja omaa kehoaan käyttäen. Oman varjonuken voi rakentaa yksinkertaisimmillaan tikusta ja pahvinpalasta, jolloin varjosta tulee mustavalkoinen. Väriä varjojen maailmaan voi tuoda eriväristen lasiesineiden avulla tai värikalvoja käyttämällä. Näyttämönä käytimme varjolaboratoriota, joka on tarkoitukseen suunniteltu puinen matkalaukku. Heijastimme varjoja välillä myös huoneiden seinille. Pienen varjonäyttämön voi luoda helposti myös pahvi-

Materiaalina:

pahvia, saslik-tikkuja, liimaa, teippiä, höyheniä, värikalvoja

Tavoitteena:

Varjoteatterin maailmaan tutustuminen, oman varjohahmon luominen, hahmon ilmaisumahdollisuuksien tutkiminen ja kohtaamiset muiden hahmojen kanssa varjokankaalla

laatikosta ja lakananpalasesta ja suuren näyttämön kokonaisesta valkeasta lakanasta. Valonlähteeksi sopii taskulamppu tai pöytälamppu, jonka valo tulee yhdestä polttimosta. Valo voi olla paikallaan tai sitä voidaan liikuttaa kohtausten aikana. Liikkuvaa valoa varjoteatterinäyttämöllä voi olla haastava hallita, mutta samalla se tuo ilmaisuun monipuolisia mahdollisuuksia. Useammalla valonlähteellä voi monistaa varjoja, mitä voi käyttää tehokkeina kerronnassa.

Toteutimme varjoteatteria yläkoulun pienluokassa, vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa ja alakoulussa kakkosluokkalaisten kanssa.

Aloitimme varjoteatterityöpajan tekemällä lyhyen improvisoidun esityksen varjojen maailmasta erilaisia esineitä ja varjonukkeja käyttäen. Sen jälkeen yleisö sai tulla kokeilemaan varjojen luomista ja "maalaamista" valkokankaalle. Nämä hetket olivat täynnä löytämisen riemua. Yksi yläkoulun pienluokan nuorista toteutti lasilautasen heijastuksen avulla ideansa valkoisesta kääpiöstä, joka muuttuu mustaksi aukoksi, eli käytetyn cd-levyn spektriä heijastavaksi varjoksi.

Varjotyöpajoissa rakennettiin monenlaisia varjohahmoja ja varjomaisemia. Varjomaisemiin sai liittää itse valitun musiikin. Yksi ryhmäkodin nuorista teki vesi- ja kukka-aiheisen maiseman ja valitsi musiikiksi Titanic-elokuvan tunnuskappaleen, koska se liittyy veteen. Toinen nuori teki kukka-aiheisen maiseman, jossa soi pop-kappale. Hän kertoi teoksen liittyvän hänen siskoonsa.

Yläkoulun pienluokalla varjohahmot esiintyivät varjomaisemissa ja muodostivat pieniä kohtauksia. Esimerkiksi kala ui rantavedessä kohti taloa ja raketti nousi kohti pilveä ja kuuta. Kaikille ei ole helppoa hahmottaa varjojen muodostumista, vaan hahmottaminen saattaa vaatia käytännön kokeilemista, yrittäystä ja erehdystä. Yksi nuorista liimasi pahville piirtämänsä ihmishahmon. Tarkasteltuaan pahvia varjossa hän huomasi, ettei hahmoa näy mitenkään ja alkoi leikkaamaan hahmolle ääri viivoja.

Yksi nuorista teki useamman version piikkisestä hahmosta. Ensimmäinen näytti räjähdykseltä ja meni roskikseen, toinen oli kotkamainen ja kolmas näytti muiden mielestä ehkä ravulta. Tuli ilmi, että nuoren paidassa oli kuva kaksipäisestä kotkasta. Nuori jatkoi kotkahahmojen leikkäämistä seuraavallakin kerralla, ja silppusi niistä yhden, johon ei ollut tyytyväinen. Hän ei halunnut esittää hahmoillaan mitään, mutta antoi ohjaajille luvan esittää ja seurasi kohtausta.

Hahmojen rakentaminen

Teimme jokaisessa paikassa osallistujien kanssa hahmoja erilaisista materiaaleista. Jokainen sai valita minkälaisista materiaaleista ja missä mitta-kaavassa haluaisi tehdä hahmon. Hahmon sai myös itse ideoida ja nimetä oman hahmonsansa. Asetimme esille runsaasti erilaisia materiaaleja kuten kankaita, nahkaa, pahvia, lankoja, helmiä, erilaisia nappeja ja nauhoja sekä kierrätysmateriaalista kerättyjä erilaisia tarvikkeita. Kehotimme osallistujia tarttumaan sellaiseen materiaaliin, joka sillä hetkellä tuntuu itsestä kutsuvalta. Jokainen osallistuja lähti rakentamaan hahmoja, joillekin vapaa materiaalin valinta vailla erillisiä ohjeita oli aluksi pohdituttava, mutta sitten ilahduttava asia. Jotkut tekivät useita hahmoja. Hahmoille annettiin aina nimi ja niille keksittiin tarina. Hahmot etsivät itselleen sopivaa liikekieltä ja kohtasivat toisiaan erilaisin reaktioin. Kaikista hahmoista otettiin valokuva värillisellä taustalla.

Tekniikka:

monipuolinen valikoima askartelumateriaaleja tai esimerkiksi luonnonmateriaaleja, liimoja, saksia, rautalankaa, jne.

Tavoitteena:

Kolmiulotteisen hahmon luominen omaehtoisesti ja vapaasti, hahmon nimeäminen ja sen ilmaisumahdollisuuksien tutkiminen ja esille tuominen

Hahmoja, alkaen vasemmasta ylänurkasta: Izabella, Putkipää, (Nimetön), Tommi, Pörrö, (Nimetön), Eino, Lohikäärme, Pallo

Hahmojen rakentamisesta syntyi joissakin ryhmissä sarjallisia, ryhmän yhdessäkin toteuttamia juttuja. Hahmot keskustelivat keskenään ja kehittivät yhteisiä maailmoja. Nuoremmilla lapsilla hahmoilla esittäminen vaihtui usein leikiksi. Huostaanotettujen lasten ja nuorten pienryhmäkodissa teimme myös pieniä esityksiä. Osallistujat toteuttivat yllättäen monenlaisia nukketeatteri-tekniikoita hahmojen rakentamisessa: esim. ylhäältä ja alhaalta liikutettavat keppinuket, pöytäteatterinukke, sorminukke ja erilaisia sukkahahmoja. Kaikki hahmot liikkuvat omalla tavallaan.

Erityisesti niiden lasten kohdalla, joiden kanssa meillä oli enemmän yksilöllistä aikaa, hahmojen merkitys itselle tuntui saavan enemmän tilaa. Eräs lapsi rakensi itselleen pitkän ja hartaan prosessoinnin päätteeksi oman unilelun, jossa oli paljon erityisiä yksityiskohtia. Siitä tuli hienon ilmaisuvoimainen. Toinen rakensi itselleen oman "vahdin", joka seurasi mukana luokkahuoneeseen pajojen jälkeen vahtimaan, että lapsi varmasti tekee tehtävänsä. Oli hienoa seurata oivaltavia ja uudenlaisia valintoja sekä muotoja, joita osallistujat keksivät. Toisaalta, yhteinen jakaminen ja matkiminen tuottivat kollektiivisesti yhteisiä, jaettuja tarinoita. Jos hahmojen parissa olisi voinut viettää enemmän aikaa, niillä olisi voinut usean kerran päätteeksi tehdä pieniä esityksiä.

Hahmoja, alkaen vasemmasta ylänurkasta: Ullatus, Nimetön Monisilmä,, (Nimetön), Nimetön Piikkihammas, Pinkkilumi ja Sinilumi, Luikerokäärme

Pienluokassa yksi nuorista teki kahdesta pahvimukista, sukan palasesta ja langanpätkistä jalkapalloilijahahmo Tommin. Tommi on 13-vuotias, harrastaa jalkapalloa, ja hänen haaveenaan on olla jalkapallotähti paikallisessa urheiluseurassa. Hänen lempiruokansa on makaroni ja suosikkipeelaajansa Ronaldo. Nuori tuunasi pingispallosta jalkapallon hahmolleen. Tommi myös liikkui omalla notkealla ja urheilullisella tyyllään.

Yksi nuorista rakensi Sukkapään ja Putkipään. WC-paperihylsystä, tikusta ja teipeistä rakennettu Putkipää on 500-vuotias ja sen kotipaikka Mystery Lake. Se rikkoo taloja ja haaveilee avaruusmatkasta. Putkipään ystävä, sukasta ja pumpulista tehty Sukkapää on 500-vuotias. Se tyhjentää taloja Putkipään rikottavaksi ja sen kotipaikkana on Pleasant Valley. Se haaveilee huvilasta.

Yksi nuorista toteutti paperimukista ja vaalenpunaisesta harsokankaasta keppinuken, 14-vuotiaan Izabellan. Hänen kotipaikkansa on mielikuvituspaikka Dezni. Hän piirtää ja maalaa ja haaveilee matkustamisesta mihin vain.

YHTEENVETOA KOKEMUKSISTA

Työskentelymme aikana tuli ilmi, että lapset ja nuoret ilmaisevat itseään monenlaisilla tasoilla. Lähtökohtana oli aina se, että osallistuja on mukana. Jo se, että on läsnä ja seuraa toimintaa on osallistumista kuuntelemaan asettumalla. Vaikutti tärkeältä, että jokainen sai ryhtyä toimeen ja toteuttaa itseään omassa tahdissaan. Joillekin oli mahdollista käsitellä teemaa yleisesti ja joillekin taas oli luontevaa ja mahdollista nimitä tunne sekä metaforisella tasolla ja/tai nimitä joku omassa elämässä tärkeä tunne tai tapahtuma kuten se itselle näyttäytyy.

Alle olemme hahmotelleet jatkumoksi eri kohtia alkaen siitä, että on paikalla toiminnassa ja päättyen siihen, että omien tunteiden ja niihin liittyvien tilanteiden nimeäminen on mahdollista.

Läsnäolon tai osallistumisen tapoja:

Osallistuja on läsnä, mutta ei tuota aktiivisesti mitään. Tämä voi kertoa osallistujan arkuudesta tai aiheen kokemisesta arkaluontoiseksi.

Osallistuja tekee jotakin, mutta ei näytä tekemäänsä muille.

Osallistuja tekee jotain ja näyttää sen, mutta ei syystä tai toisesta halua kertoa tekemästään.

Osallistuja tekee jotakin ja ottaa vastaan muiden arvauksia. Osallistuja antaa muille luvan auttaa asian nimeämisessä tai hahmottamisessa. Osallistuja ei ehkä halua itse esittää tarinaa tai esitellä hahmoaan, mutta antaa suostumuksensa siihen, että ohjaajat esittävät.

Osallistuja sivuaa tekemisessään annettua teemaa ja esimerkiksi tehtävässä annettua tunnetta.

Osallistuja tunnistaa ja ilmaisee tunteen yleisellä tasolla. Hahmolle nimitään metaforinen muoto tai tarina.

Osallistuja kertoo tekemällä ja sanoin henkilökohtaisen kokemuksen tai tunteen ja nimeää sen metaforisella tasolla.

Mikäli työskentelyn puitteissa on mahdollista, osallistuja rakentaa ja kertoo todellisuuteen pohjautuvan asian tai tarinan.

Työskentelyn aikana esiin tulleita teemoja ja palautetta osallistujilta

Työskentely ryhmässä on aina yhteinen jaettu kokemus. Ryhmän jäsenet voivat tietoisesti tai huomaamattaan ottaa vaikutteita toistensa työskentelystä. Näin työpajoista voi kummuta yhteisiä teemoja ja tekniikoita eri asioiden ilmaisuun. Tällainen oli esimerkiksi pienryhmäkodissa työpajasta toiseen jatkunut unileluteema. Joidenkin osallistujien kohdalla heidän omat tarpeensa, tapansa tai teemansa toistuivat kerta toisensa jälkeen. Joillakin oli esimerkiksi tapana haalia paljon materiaaleja itselleen. Yksi toteutti kaikki tehtävät jalkapallon kautta peilaten ja toinen viittasi toistuvasti avaruuteen.

Kävimme jokaisessa paikassa työpajakertojen päätyttyä palautekeskustelun niiden aikuisten, kuten opettajien ja ohjaajien kanssa, jotka olivat olleet joko työpajoissa mukana tai muuten tehneet meidän kanssamme yhteistyötä. Kysyimme heiltä erityisesti oliko nukketeatteritoiminta tuonut jotakin uutta esiin osallistujissa tai ryhmissä.

Alakoulussa, jossa opettajat eivät itse olleet seuraamassa toimintaa, kuulimme selaisista asioista, jotka olivat välittyneet työpajakertojen välisinä aikoina koulupäivään. Joillekin lapsista rajattuun ryhmään osallistuminen tai yksilöllinen hetki päivän aikana oli tuntunut antavan tilaa tavalla, joka ei muuten olisi ollut mahdollista. Eräs ryhmään osallistunut oppilas oli opettajan kertoman mukaan ollut luokassa ujo ja osallistumisen kynnys suureen osaan toiminnoista luokkatilanteissa korkea. Hän oli kuitenkin lähtenyt nukketeatteriryhmään mielellään ja yllätti opettajan osallistumalla aktiivisesti ryhmän toimintaan. Myös eräs yksilöllisiin tuokioihin osallistunut oppilas oli vienyt luokkaan kanssamme rakentamansa hahmon, joka toimi siellä valvojana.

Ryhmät oli koottu sellaisista oppilaista, jotka opettajien mukaan olivat luokkatilanteissa arempia tai ujompia. Pienemmässä ryhmässä tämä ei näyttäytynyt meille ohjaajille samalla tavalla. Yksilöllisesti tapaamamme oppilaiden kanssa saimme jakaa erityisen ja arvokkaan kohtaamisen. Aina emme lyhyen hetken aikana ehtineet kovin pitkälle, mutta siinä oli mahdollisuus vapaasti ideoida ja tuottaa omia hahmoja yhdessä kahden aikuisen kanssa.

Yläkoulun pienluokalla opettajat tai avustajat olivat jokaisella kerralla mukana. Siellä he yleensä tekivät samat tehtävät kuin oppilaatkin, mikä kannusti heitä varmasti jakamaan omiakin kokemuksiaan rohkeammin. Opettajat ja koulunkäynninohjaajat olivat yllättyneitä siitä, että muutamalla oppilaalla mielikuvitus heräsi eloon. Joillakin oli haasteita asioiden sanallistamisessa tai visualisoinnissa, mutta työpajojen aikana se tuli mahdolliseksi. Eräs oppilas kertoi omasta perheestään isojakin asioita liittyen vaikkapa kokemaansa suruun. Myös sellaiset oppilaat, joilla oli erityisen haastava vaihe meneillään, pystyivät yleensä osallistumaan toimintaan. Eräällä oppilaalla oli aiemmin ollut mahdotonta käyttää saksia oikein, mutta työpajassa hän leikkasi useita hahmoja itse. Opettajilla oli ollut myös etukäteen pelko siitä, että teiniikäiset eivät lähde ilmaisemaan tai leikkimään. Tämä ei kuitenkaan osoittautunut ongelmaksi. Työpajat koettiin myös tärkeäksi lisäksi opetussuunnitelmaan.

Pienryhmäkodissa ohjaajat olivat vaikuttuneita siitä, että tunteista puhuminen ja kuunteleminen tuli pajojen aikana mahdolliseksi. Osallistujilla oli haasteita oman toiminnan säätelyssä, mutta siitä huolimatta he pystyivät työskentelemään tuettuna tilanteissa. Toimintaan osallistuneilla nuorilla oli mahdollisuus etenkin palikkateatterin avulla kertoa tunteistaan enemmän kuin aikaisemmin. Eräs nuori kertoi pajojen jälkeen, että nukketatteri taiteenmuotona oli avautunut hänelle.

Etenkin nuoremmilla lapsilla työpajoissa tehdyt asiat siirtyivät myös arkeen. Nukkeja tehtiin ja niille rakennettiin koteja työpajakertojen välillä. Jonkun huoneessa oli työpajojen päätyttyä erilaisia piirroksia ja kyhäelmiä, jotka ohjaajat tulkitsivat jatkumoksi toiminnalle.

Ryhmässä syntyi myös teemoja, joita askarrettiin omalla vapaa-ajalla. Tunteiden esiin ottaminen oli välillä haastavaa, jopa uuvuttavaa, mutta se oli tärkeä vertaiskokemus kaikille siitä, että tunteista on mahdollista puhua. Ohjaajat kokivat saaneensa lyhyessä ajassa valtavan määrän informaatiota ja ajatuksia siitä mitä juuri näiden lasten ja nuorten kanssa voisi olla hyvä jatkossa tehdä. Myös se, että kaikki tekivät itselleen jotakin uutta ja vierasta asetti koko ryhmän hyvällä tavalla samalle viivalle.

Vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa ohjaajien mukaan oli suurempi osallistumisprosentti työpajoihimme kuin yleensä vastaavassa toiminnassa, vaikka nuoret jättivätkin tulematta viimeisille kerroille. Tekeminen ja askartelu yhdessä oli suurelle osalle uutta tai uusin tekniikoin toteutettua. Joillekin nuorille omista asioista kertominen tarkoitti uudenlaista avautumista. Tämä toteutui erityisesti palikkateatterin yhteydessä. Muutama nuori kertoi omista tunteistaan yllättävänkin isoja asioita. Tämä tuntui heistä varmasti aluksi raskaalta, mutta myös osaltaan helpottavalta. Nuorempien osallistujien oli haastavampaa säädellä toimintaansa ja noudattaa tai kuunnella ohjeita, mutta he kehittivät materiaaleista omia versioita ja sovelluksia innostuen materiaalien runsaudesta. He eivät aina malttaneet toteuttaa tehtävänantoja vaan rakensivat itselleen siinä hetkessä tärkeitä ja tarpeellisia asioita, kuten koruja ja voi-

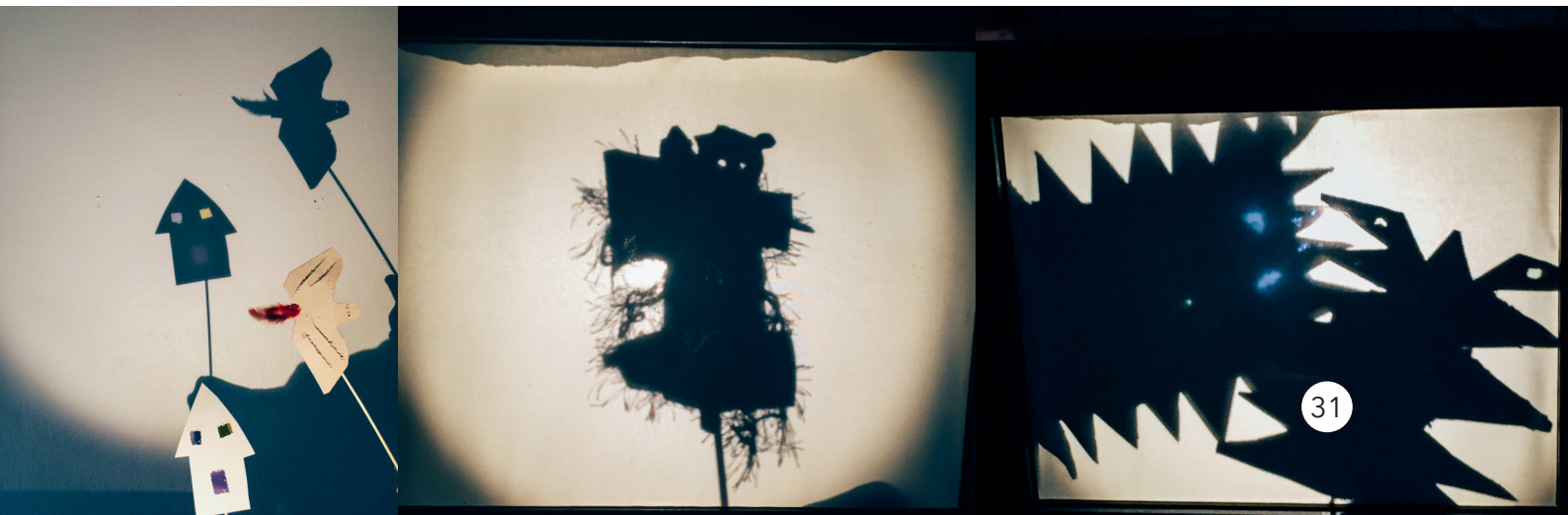
mistelunauhoja. Nämä olivat käytössä arjessa ja leikeissä työpajojen ulkopuolella. Muun muassa pajoissa tehtyjä taikasauvoja löytyi monesta paikasta vastaanottokodissa pajojen jälkeen.

Vierailulla yhteisössä

On ymmärrettävää, että niissä paikoissa, joissa aikuiset olivat lasten ja nuorten mukana ja heidän tukena, saimme asioita ja teemoja syvennettyä enemmän. Kun toiminnassa on mukana tuttuja aikuisia, vierailevat ohjaajat voivat myös työskennellä kannatellusti. Tuntui hienolta, kun mukana olleet aikuiset heittäytyivät sekä itse tekemään että tukivat osallistujia sillä kokemuksella, joka heille oli kertynyt juuri näiden lasten ja nuorten erityisistä tarpeista, haasteista ja vahvuuksista. Tilanteiden tulkitseminen ja yksilöllinen ohjaus oli joissakin tilanteissa meille korvaamatonta. Samalla, työntekijät itse saivat uutta ja yllättävääkin perspektiiviä tuttuihin lapsiin ja nuoriin.

Toisaalta niissä paikoissa, joissa tuttuja aikuisia ei ollut mukana, osallistujilla oli mahdollisuus luoda suhde meihin ennakkoluulottomasti. Ehkä heille tuli myös tunne siitä, että juuri heitä on kuunneltu ja heidät huomioitu esimerkiksi suuresta ja sinänsä kuormittavasta koululaisryhmästä. Toisaalta joistakin osallistumiseen vaikuttavista seikoista kuten kielitaidosta tai tarkkaavuuden säätelyn haasteista aiemmin tietäminen olisi nopeuttanut ja helpottanut meitä yhteisen ymmärryksen syntymisessä. Esimerkiksi eräässä ryhmässä oli osallistuja, josta huomasimme vasta ensimmäisten kertojen jälkeen, että hänen suomen kielen taitonsa oli melko heikko. Kun tiesimme tämän, meidän oli helpompaa ymmärtää häntä ja työskennellä yhdessä. Tämän osallistujan kohdalla tämä ymmärryksen syntyminen tuntuikin olevan myös hänelle itselleen vapauttavaa ja hän osoittautui oikein taitavaksi ja herkäksi nukenkäsittelijäksi.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä olisi tärkeää, että vierailevat ohjaajat saisivat riittävän tuen ja ”tulkkauksen” osallistujien arkipäivässä mukana eläviltä aikuisilta. Aina tämä ei toki ole mahdollista johtuen arjen käytännöistä.

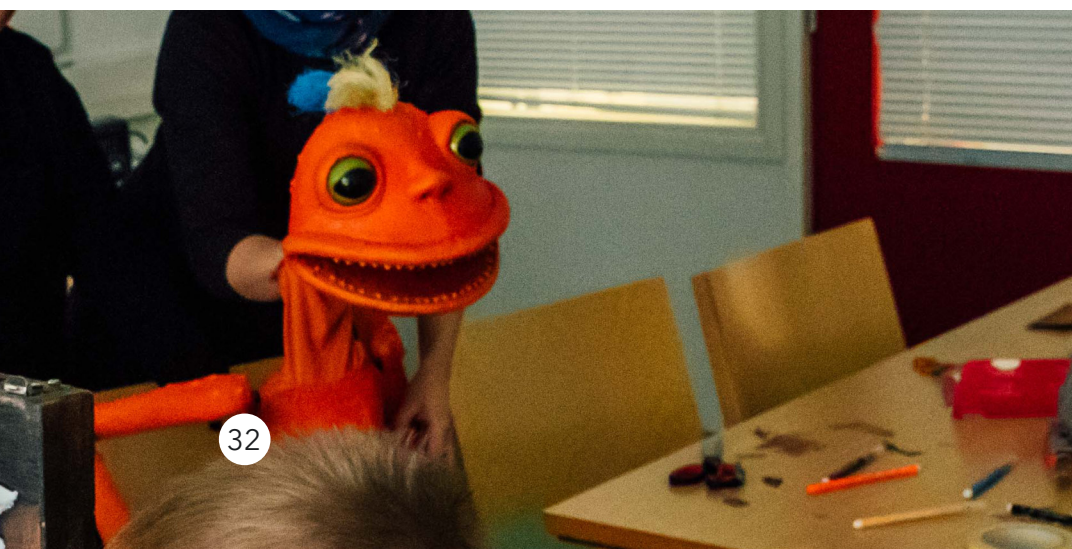

Nukketeatteri tunteiden välittäjänä

Meitä kiinnosti projektin alkaessa se, voisivatko nukketeatterin eri tekniikat edistää tunnetaitoja. Voisiko nukketeatterin keinoin sanallistaa, jäsentää ja ymmärtää eri tavalla tunteitaan ja puhua niiden olemassa olosta? Tämä ei tarkoita sitä, että olimme edellyttäneet keneltäkään suoraan tunteista puhumista. Halusimme tuoda omaa asiantuntemustamme ja taidemuotoamme monialaiseen dialogiin kuunnellen osallistujia ja heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia. Lapset ja nuoret loivat hahmoja ja tarinoita omista lähtökohdistaan yhdessä leikkien ja luovia rakennustekniikoita käyttäen. Kun hahmo ja sen tarina on luotu, voi omalla painotuksella lähteä kyselemään, miten se kokee eri tunteet.

Tekniikoista tunteiden kuvaamisessa erottui erityisesti palikkateatteri, johon liittyi selkeät tehtävänannot tunteiden käsittelemisessä. Tämä avasikin monelle osallistujalle erilaisia tilanteita ja mahdollisuuksia. Myös muut tekniikat, kuten hahmojen rakentaminen, niille materiaalin valitseminen ja hahmon tarinan luominen mahdollistivat erilaisista tunteista puhumisen. Vaihtoehtoja ja tapoja löytyy varmasti myös lisää. Yhtenä mahdollisena muotona on ohjaajien itsensä nukettamien teatterinukkien käyttäminen vuorovaikutuksessa. Tästä saimme muutamia kokemuksia, kun ryhmien päättökerroilla vierailimme ison Aura-nuken kanssa ryhmässä. Teatterinukkeen kohtaaminen aiheutti lapsissa voimakkaita tunteita.

Kokemuksemme mukaan voisi ajatella, että nukketeatterin monet muodot voivat toimia apuna tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä. Nukke itse voi toimia eräänlaisen esteettisen kahdentumisen välineenä ja tulkkina. Voimme puhua nukkeen maailmasta ja tunteista samalla kun peilaamme sitä turvallisesti omaan todelliseen elämäämme ja kokemuksiimme. Työtapaan kuuluu taidetyöskentelylle ominainen vapaus ja toimijuus siinä, minkälaisia esteettisiä valintoja ja tulkintoja olemme valmiita tekemään juuri sillä hetkellä. Nukketekniikat sopivat lapsille, joille leikin maailma on vielä iso osa arkea. Toisaalta nuorille osallistujille niistä löytyy pohjaa ja tulkintamahdollisuuksia metaforiselle ajattelulle. Kannustamme taiteen ammattilaisia sekä sosiaali- ja terveysalalla lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä tarttumaan nukketeatterin mahdollisuuksiin.

Aura of Puppets ry:n Aura-nukkeen rakentanut Laura Hallantie.

LÄHTEET

Bernier, Matthew, luento 2013.

Bernier, M. & O'Hare, J. (toim.). 2005. Puppetry in Education and Therapy. Unlocking Doors to the Mind and Heart. Bloomington: Author House.

Halme, R. & Susi, M. 2018. [Kohtaamisia nukketeatterin keinoin.](#)

Jääskinen, A-M & Pelliccioni, S. 2018. Mitä saageet? Lapsen ja nuorten tunteiden tukeminen. Helsinki: Lasten keskus.

Koivula, M-E. 2014. Nukketeatterin terapeuttiset mahdollisuudet. Turun ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö. Esittävä taide/nukketeatteri.

Känkänen, P. 2013. [Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa. Kohti tilaa ja kokemuksia.](#) Helsinki: Helsingin yliopisto.

Laitinen, L. 2017. [Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua.](#) Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turun ammattikorkeakoulu.

[Lapsen aivojen ja tunteiden kehitys.](#) 2017. Jyväskylän yliopistopaino.

Petäjäjärvi, K. 2018. [Taiteilijan asiantuntijuus monialaisissa dialogeissa - Kohti osaamisen välittymistä.](#) Opinnäytetyö, YAMK, Turun ammattikorkeakoulu.

Sirkka A. (toim.). 2017. [Taite : taiteen ja teknologian yhdistämisellä hyvinvointipalveluja.](#) In: Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sarja B, Raportit 10/2017, Satakunnan ammattikorkeakoulu.

[Tunnetaidot ja tunteiden kohtaaminen.](#) mieli.fi

[Tunteesta tunteeseen, ohjaajan opas.](#) 2020. Opetushallitus.

KIITOKSET

KIITOS:

Ilpoisten koulu, Merikratos Oy, Piispanlähteen koulu, SPR:n Turun vastaanottokeskus, Anna-Mari Rosenlöf, Noora Herranen, perheet.

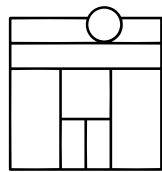
Special thanks to professor Matthew Bernier for his support and comments.

KUVAT:

Jesper Dolgov ja Marja Susi (s. 13, 31)

TAITTO:

Joni Pietiläinen

www.ko-koo-mo.fi

